

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК

ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ І УКРАЇНОЗНАВСТВА

1-4 (128-131). Рік XXXIII

Під загальною редакцією
ЛЮБОМИРА ВИНАРА

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ

1996

НЬЮ-ЙОРК

ТОРОНТО

КИЇВ

ЛЬВІВ

МЮНХЕН

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК
ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ І УКРАЇНОЗНАВСТВА
ВИДАЄ УКРАЇНСЬКЕ ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО
THE UKRAINIAN HISTORIAN
JOURNAL OF HISTORY AND UKRAINIAN STUDIES
PUBLISHED BY THE UKRAINIAN HISTORICAL ASSOCIATION

Основник «Українського Історика»: Любомир Роман Винар (1963)

Founder of "The Ukrainian Historian": Lubomyr Roman Wynar (1963)

Редакція застерігає собі право скорочувати і виправляти матеріяли. За зміст статей і рецензій відповідають їхні автори. Прохається авторів надсилати матеріяли в трьох машинописних примірниках, статті обсягом не більше 30 стор., рецензії, замітки і інші матеріяли до 12 стор. Не прийняті до друку рукописи авторам не повертаються.

Рецензійні примірники книжок треба вислати на Адресу Редакції з допискою "Book Editor".

Усі матеріяли до Редакції просимо надсилати в трьох машинописних примірниках на адресу:

Editor
"The Ukrainian Historian"
P.O. Box 312
Kent, Ohio 44240
U.S.A.

Україна:
Заст. редактора УІ
Гирич Ігор
вул. Кіото 9, кв. 150
252156, Київ

Fax: (330) 297-1327

Tel.: (330) 297-1390

PERMISSION TO REPRINT. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopy, recording, or otherwise without prior written consent of the Editor in Chief.

Передруки і переклади матеріялів дозволені за згодою
Головного Редактора

UHA, *The Ukrainian Historian* and its Editors are not responsible for statements either of fact or opinion made by contributors.

Articles appearing in this Journal are abstracted and/or indexed
in *Historical Abstracts*, *America: History and Life*,
and *Bibliography of Slavic and East European Studies*.

ISSN: 0041-6061

Цей том появляється завдяки частинній дотації
з Видавничого Фонду М. Грушевського ім. інж. Василя і 8-р Тетяни Ростунів.

ЗМІСТ

Від редактора: "Михайло Грушевський: студії і матеріали"	11
ДОСЛІДЖЕННЯ	
<i>Любомир Винар</i> : Вступ до науки грушевськознавства:	17
<i>Олександр Оглоблин</i> : Грушевський на тлі доби: думки про третю і останню добу історика (1924–1934)	79
Стаття О. Оглоблина "Грушевський на тлі доби..." (Л. Винар)	85
<i>Ярослав Дашкевич</i> : Боротьба з Грушевським та його Львівською школою за радянських часів	88
<i>Ігор Гирич</i> : М. Грушевський і С. Єфремов на тлі суспільно-політичного життя кінця ХІХ— 20-их років ХХ століття	142
<i>Леонід Тимошенко</i> : Берестейська Унія в оцінці Михайла Грушевського	188
<i>Леонід Зашкільняк</i> : М. Грушевський і Галичина: (до переїзду до Львова 1894 року)	204
ДОПОВІДІ	
<i>І. Ф. Курас</i> : Михайло Сергійович Грушевський (1866–1934)	220
<i>Іван Дзюба</i> : Михайло Грушевський — провідний будівничий української культури	228
НЕДРУКОВАНА СПАДЩИНА ГРУШЕВСЬКОГО	
<i>А. Шацька</i> : Літературна спадщина	235
<i>Михайло Грушевський</i> : Остання кутя. Різдвяна мрія	238
Коментар	248
ІСТОРИЧНА ШКОЛА ГРУШЕВСЬКОГО	
<i>Віктор Гоцуляк</i> : До оцінки львівського періоду історичної школи Грушевського	251
<i>Олександр Домбровський</i> : Традиції школи Грушевського у львівському НТШ	259
<i>Ігор Верба, Оксана Юркевич</i> : Київська історична школа М. С. Грушевського	268
УЧНІ І СПІВРОБІТНИКИ М. ГРУШЕВСЬКОГО	
<i>Ярослав Федорук</i> : Василь Герасимчук: його життя і відносини з Михайлом Грушевським	285

<i>Надія Бортняк: Степан Томашівський: до відносин з Михайлом Грушевським</i>	291
<i>Олег Купчинський: Листи Мирона Кордуби до Михайла Грушевського: питання творчих взаємин і співпраця учня та вчителя</i>	297

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ

<i>А. Санцевич: Велика Волинь як історико-географічний фактор у творчості М. Грушевського</i>	306
<i>В. Степанков: Події початкового етапу національної революції (1648—перша половини 1649) на Волині у висвітленні Грушевського</i>	310
<i>Оксана Юрова: Дослідження О. І. Барановичем магнатського господарства на Волині XVI-XVIII ст. на терені Науково-дослідної катедри історії України у Києві (1924-1930)</i>	314

СПОГАДИ

<i>Михайло Брайчевський: Як ми вшанували Михайла Грушевського в день його століття</i>	319
<i>С. Кілессо: Нагробок Михайлові Грушевському в Києві</i>	322

АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ

<i>Юрій Шаповал: Невідомі документи ГПУ-НКВД про життя і діяльність М. Грушевського у 1924-1934 роках</i>	325
<i>Галина Сварник: Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського за 1922 рік</i>	350
<i>Володимир Сергійчук: Нове про родину Грушевських</i>	379
<i>Світлана Абросимова: Листи М. Грушевського до Д. Яворницького</i> ...	382
<i>Надія Миронець: Листи Грицька Чупринки до Михайла Грушевського</i>	387

АРХІВИ, БІБЛІОТЕКИ, МУЗЕЇ

<i>Світлана Панькова: "Мета, зміст і щастя життя": постійно діюча виставка з колекції Історико-меморіального музею Михайла Грушевського</i>	390
---	-----

КОНФЕРЕНЦІЇ

<i>Я. Грицак, Я. Дашкевич: Михайло Грушевський та його історична школа: конференційні здобутки:</i>	395
<i>Л. Сакада: "Михайло Грушевський — історик, політик, громадянин". Міжнародна наукова конференція в Києві</i>	397
<i>Привіт учасникам конференції (Л. Винар)</i>	401
<i>Володимир Сергійчук: Міжнародна наукова конференція "Михайло Грушевський і сучасність" в Київському університеті</i>	404
<i>Тамара Булат: "Михайло Грушевський: історик, суспільно-політичний діяч, державотворець", ювілейна конференція в Нью-Йорку</i>	407
<i>Слово-відкриття конференції (Л. Винар)</i>	412

<i>Олег Романів: Відзначення Ювілею М. Грушевського у Львові</i>	414
<i>Олександр Сидоренко: Наукова сесія, присвячена М. Грушевському на славістичному з'їзді (АААСС) в Бостоні</i>	417
<i>Аркадій Жуковський: Ювілейна наукова конференція в Парижі для відзначення 130-ліття народження М. Грушевського</i>	419
<i>Олександр Баран: Наукова сесія, присвячена М. Грушевському на Конгресі Учених Товариств Канади</i>	421
<i>Алла Атаманенко: Ювілейна наукова конференція, присвячена М. Грушевському в Острозі</i>	423
<i>Марія Фішер-Слиш: Ювілейний вечір, присвячений М. Грушевському в Торонті</i>	425
<i>Володимир Сергійчук: Відзначення ювілею М. Грушевського в Угорщині</i>	427

ЮВІЛЕЙНИЙ РІК МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО (1866-1934): МАТЕРІЯЛИ

1. Звернення Українського Історичного Товариства з приводу 130-ліття з дня народження Михайла Грушевського	429
2. Резолюція Ювілейної Наукової конференції в Нью-Йорку, присвяченої 130-ій річниці від дня народження М. Грушевського	430
3. Резолюції Міжнародної наукової конференції в Києві, присвяченої 130-річчю від дня народження М. С. Грушевського	432
4. Українське Історичне Товариство проголосило "Міжнародний рік Михайла Грушевського": повідомлення	433
5. Створення Міжнародного Академічного Комітету для вшанування 130-ліття з дня народження Михайла Грушевського (1966-1934) ...	434
6. "Про відзначення 130-річчя від дня народження М. С. Грушевського": Указ Президента України	435
7. Склад оргкомітету Міжнародної наукової конференції в Києві, присвяченої 130-річчю від дня народження М. С. Грушевського ...	436
8. Лист Віце-прем'єр України І. Кураса до голови Міжнародного Академічного Комітету проф. Любомира Винара	438
9. Лист від Оргкомітету з підготовки та відзначення 130-ліття народження М. С. Грушевського до Голови Міжнародного Академічного Комітету для вшанування 130-ліття з дня народження Михайла Грушевського	439
10. Лист проф. Леоніда Решодька до проф. Любомира Винара (15.VII.1996)	440

ГРУШЕВСЬКІЯНА: НОВІ ВИДАННЯ

<i>О. Ясь: З історії народження і розвитку грушевськознавства</i>	441
<i>І. Верба: Збірка архівних матеріалів ГПУ-НКВД про М. Грушевського</i>	444
ПРИВІТИ	448

ХРОНОЛОГІЯ

Ювілей М. Грушевського в 1996 році:	
хронологія подій (Л. Винар)	463

НАУКОВА ХРОНІКА

Міжнародний Академічний Комітет для вшанування	
130-ліття з дня народження Михайла Грушевського	468
Комісія УІТ для вивчення життя, діяльності і	
творчости М. Грушевського	468
Світова Рада Українського Історичного Товариства	468
Видання УІТ	469
Видавничий фонд ім. Михайла Грушевського	469
Біографічний словник українських істориків	470
Категорії членства УІТ	470
Від редакції	471
До співробітників «Українського Історика»	471
НАШІ АВТОРИ	473

TABLE OF CONTENTS

<i>Editor's Introduction: The Collection Mykhailo Hrushevs'kyi: Studies and Materials</i>	11
---	----

STUDIES

<i>Lubomyr Wynar: Introduction to Hrushevs'kyi Studies</i>	17
<i>Oleksander Ohloblyn: Mykhailo Hrushevsky and the Epoch</i>	79
O. Ohloblyn's Article "Mykhailo Hrushevs'kyi and the Epoch" (L. Wynar)	85
<i>Jaroslav Dashkevych: The Campaign Against Hrushevs'kyi and His L'viv School During the Soviet Era</i>	88
<i>Ihor Hyrych: M. Hrushev'skyi and S. Iefremov in the Backdrop of the Socio-Political Life of the Late 19th Century-1920s</i>	142
<i>Leonid Tymoshenko: The Union of Brest in Mykhailo Hrushevs'kyi's Interpretation</i>	188
<i>Leonid Zashkil'niak: M. Hrushevs'kyi and Halychyna (Prior to His Move to L'viv in 1894)</i>	204

PAPERS

<i>I. F. Kuras: Mykhailo Serhiiiovych Hrushevs'kyi (1866-1934)</i>	220
<i>Ivan Dziuba: Mykhailo Hrushevs'kyi: The Great Contributor to Ukrainian Culture</i>	228

HRUSHEVS'KYI'S UNPUBLISHED LITERARY LEGACY

<i>A. Shats'ka: The Literary Legacy</i>	235
<i>Mykhailo Hrushevs'kyi: The Last Kutia: A Christmas Fantasy</i>	238
A Commentary	248

HRUSHEVS'KYI'S HISTORICAL SCHOOL

<i>Viktor Hutsuliak: An Evaluation of the L'viv Period of Hrushevs'kyi's Historical School</i>	251
<i>Alexander Dombrowsky: The Traditions of M. Hrushevs'kyi's School at the NTSh in L'viv</i>	259
<i>Ihor Verba and Oksana Iurkevych: The Kyiv Historical School of M. S. Hrushevs'kyi</i>	268

M. HRUSHEVS'KYI'S STUDENTS AND ASSOCIATES

<i>Iaroslav Fedoruk: Vasyl' Herasymchuk: His Life and Relations with Mykhailo Hrushevs'kyi</i>	285
<i>Nadia Bortnyk: Stepan Tomashivs'kyi: Relations with Mykhailo Hrushevs'kyi</i>	291

<i>Oleh Kupchyns'kyi: Myron Korduba's Letters to Mykhailo Hrushevs'kyi: On the Question of Creative Relations and Cooperation Between Student and Master</i>	297
--	-----

STUDIES ON THE HISTORY OF VOLYNIA

<i>A. Santsevych: Greater Volynia as a Historical-Geographical Factor in the Works of M. Hrushevs'kyi</i>	306
<i>V. Stepankov: Events of the Initial Stage of the National Revolution (1648-first half of 1649) in Volynia in the Hrushevs'kyi's Interpretation</i>	310
<i>Oksana Iurkova: O. I. Baranovych's Study of the Magnate Estate in Volynia in 16th-18th Centuries at the Ukrainian History Research Chair in Kyiv (1924-1930)</i>	314

MEMOIRS

<i>Mykhailo Braichevs'kyi: How We Honored Mykhailo Hrushevs'kyi on the Centennial of His Birth</i>	319
<i>S. Kilesso: Mykhailo Hrushevs'kyi Tomb in Kyiv</i>	322

ARCHIVAL MATERIALS

<i>Iurii Shapoval: Unknown GPU-NKVD Documents on the Life and Activities of M. Hrushevs'kyi in 1924-1934</i>	325
<i>Halyna Svarnyk: Letters of Mykhailo Hrushevs'kyi to Kyrylo Studyns'kyi in 1922</i>	350
<i>Volodymyr Serhiichuk: New Materials on the Hrushevs'kyi Family</i>	379
<i>Svitliana Abrosymovna: M. Hrushevs'kyi's Letters to D. Iavornyts'kyi</i>	382
<i>Nadiia Myronets': Letters of Hryts'ko Chuprynka to Mykhailo Hrushevs'kyi</i>	387

ARCHIVES, LIBRARIES, MUSEUMS

<i>Svitliana Pan'kova: "Objectives, Contents, and the Vagaries of Life:" The Permanent Exhibition in the Collection of the Mykhailo Hrushevs'kyi Historical-Memorial Museum</i>	390
---	-----

CONFERENCES

<i>Ia. Hrytsak and Ia. Dashkevych: "M. Hrushevs'kyi and His Historical School in L'viv:" Conference Results</i>	395
<i>L. Sakada: "Mykhailo Hrushevs'kyi — Historian, Statesman, Citizen." International Conference in Kyiv</i>	397
<i>Greetings to the Kyiv Jubilee Conference (L. Wynar)</i>	401
<i>V. Serhiichuk: International Academic Conference at Kyiv State University: "M. Hrushevs'kyi and Contemporaneity"</i>	404
<i>Tamara Bulat: Jubilee Academic Conference in New York: "Mykhailo Hrushevs'kyi: Historian, Public Activist, State-Builder"</i>	407
<i>Introductory Statement (L. Wynar)</i>	412
<i>Oleh Romaniv: The Commemoration of Mykhailo Hrushevs'kyi's Jubilee in L'viv</i>	414

<i>Alexander Sydorenko</i> : Academic Session Dedicated to the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth at the AAASS Conference in Boston.....	417
<i>Arkady Joukovsky</i> : The Jubilee Academic Conference in Paris Commemorating the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth	429
<i>Alexander Baran</i> : Academic Session Dedicated to M. Hrushevs'kyi at the Congress of Learned Societies of Canada	421
<i>Alla Atamanenko</i> : The Jubilee Academic Conference in Ostoroh	423
<i>Maria Fisher-Slysh</i> : Jubilee Soiree Dedicated to M. Hrushevs'kyi in Toronto	425
<i>V. Serhiichuk</i> : Commemoration of Mykhailo Hrushevs'kyi's Jubilee in Hungary	427

MATERIALS ON THE JUBILEE YEAR OF MYKHAILO HRUSHEVS'KYI'S (1866-1934)

1. Appeal of the Ukrainian Historical Association on the 130th Anniversary of Mykhailo Hrushevs'kyi's Birth	429
2. Resolution of the Jubilee Academic Conference in Dedicated to 130th Anniversary of the Birth of Mykhailo Hrushevs'kyi in New York	430
3. Resolution of the International Academic Conference Dedicated to the 130th Anniversary of M. S. Hrushevs'kyi in Kyiv	432
4. UHA Proclaimed Mykhailo Hrushevs'kyi's International Year: An Announcement	433
5. Creation of the International Academic Commemorative Committee for the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth (1866-1934—1996)	434
6. "On the Occasion of the 130th Anniversary of M. S. Hrushevs'kyi:" A Decree from the President of Ukraine.....	435
7. Composition of the Organization Committee of the Academic Conference Commemorating the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth ...	436
8. Letter from the Vice-Premier of Ukraine I. Kuras to Prof. L. Wynar, President of the International Academic Commemorative Committee for the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth	438
9. Letter from the Organization Committee for the Commemoration of the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth to the President of the International Academic Commemorative Committee	439
10. Letter from Prof. Leonid Reshod'ko to Prof. Lubomyr Wynar	440

HRUSHEVSKIANA: NEW PUBLICATIONS

<i>O. Ias'</i> : The Origin and Early History of Hrushevs'ky Studies	441
<i>I. Verba</i> : Mykhailo Hrushevs'kyi and GPU-NKVD. Archival Sources	444
GREETINGS	448

CHRONOLOGY

Mykhailo Hrushevs'kyi's Jubilee in 1996: Chronology of Events (by L. Wynar)	463
---	-----

SCHOLARY CHRONICLE

UHA Commission for the Study of the Life, Deeds and Works of M. Hrushevs'kyi	468
--	-----

World Council of the Ukrainian Historical Association	468
UHA Publications	469
Mykhailo Hrushevs'kyi Publication Fund	469
Biographical Dictionary of Ukrainian Historians	470
From the Editor	471
OUR CONTRIBUTORS	473

- КУПЧИНСЬКИЙ, Олег** — науковий секретар НТШ у Львові, редактор ж. «Записки НТШ».
- МОТИКА, Володимир** — голова Фондації українознавчих студій в Австралії, голова Представництва «Українського Історика» в Австралії.
- ПАНЬКОВА, Світлана** — керівник Музею М. Грушевського в Києві, УІТ в Києві, секретар МАКМГ.
- РИЧКА, Володимир** — науковий редактор ж. «Український Історичний Журнал», Інститут історії НАН України.
- СИДОРЕНКО, Олександр** — науковий секретар Міжнародного Товариства ім. М. Грушевського, заст. редактора ж. «Український Історик», секретар МАКМГ.

ч. 6

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про відзначення 130-річчя від дня народження М.С.Грушевського

З метою відзначення 130-річчя від дня народження першого Президента України, видатного державного і громадського діяча, українського історика Михайла Сергійовича Грушевського, яке виповнюється 17 вересня 1996 року, ПОСТАНОВЛЯЮ:

1. Утворити Організаційний комітет з підготовки та відзначення 130-річчя від дня народження М.С.Грушевського.

Затвердити персональний склад Організаційного комітету (додається).

2. Організаційному комітету розробити і затвердити у двомісячний строк програму заходів щодо відзначення 130-річчя від дня народження М.С.Грушевського, яка передбачала б, зокрема, створення у місті Києві музею М.С.Грушевського, завершення видання праці «Історія України-Руси», інших праць ученого, проведення наукових конференцій і виставок, публікації у пресі, радіо- і телепередачі.

3. Заснувати 100 щомісячних стипендій імені М.С.Грушевського для студентів і аспірантів вищих навчальних закладів України.

4. Кабінету Міністрів України:
передбачити виділення коштів для підготовки і проведення заходів щодо відзначення 130-річчя від дня народження М.С.Грушевського;

затвердити Положення про стипендію імені М.С.Грушевського, визначити її розмір і передбачити, починаючи з вересня 1996 року, у Державному бюджеті України видатки на виплату стипендій.

Президент України
Л.КУЧМА

м.Київ
22 листопада 1995 року
№ 1085/95

СКЛАД

ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КИЇВСЬКОГО КОМІТЕТУ З ПІДГОТОВКИ ТА ВІД- ЗНАЧЕННЯ 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

КУРАС Іван Федорович — віце-прем'єр-міністр України, співголова Організаційного комітету

ТАБАЧНИК Дмитро Володимирович — глава Адміністрації Президента України, співголова Організаційного комітету

- РЕШОДЬКО** Леонід Васильович — виконавчий директор Міжнародного благодійного фонду М. Грушевського, відповідальний секретар Організаційного комітету
- АНДРУЩЕНКО** Віктор Петрович — заступник міністра освіти України
- АРТЮХ** Галина Михайлівна — заступник голови Київської міської державної адміністрації
- ДРАЧ** Іван Федорович — голова товариства «Україна»
- ІВАНЕНКО** Борис Васильович — начальник Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України
- КОПИЛЕНКО** Олександр Любимович — заступник завідувача Юридичного відділу Секретаріату Верховної Ради України
- КРАВЧУК** Леонід Макарович — народний депутат України (за згодою)
- КУЗНЕЦОВ** Владлен Миколайович — секретар Спілки кінематографістів України
- МАКОГОН** Іван Васильович — скульптор, народний художник України
- МАТВІЙЧУК** Володимир Макарович — заступник міністра фінансів України
- ОСТАПЕНКО** Дмитро Іванович — міністр культури і мистецтв України
- ПРОКОПЕНКО** Володимир Павлович — заступник міністра України у справах преси та інформації
- СМОЛІЙ** Валерій Андрійович — директор Інституту історії України Національної академії наук України
- СОХАНЬ** Павло Степанович — директор Інституту археографії Національної академії наук України
- СТАШИС** Володимир Володимирович — перший проректор Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого
- ТОЛОЧКО** Петро Петрович — віце-президент Національної академії наук України
- ЧЕПЕЛИК** Володимир Андрійович — голова Спілки художників України
- ШИНКАРУК** Володимир Іларіонович — директор Інституту філософії Національної академії наук України.

Глава Адміністрації Президента України
Д. ТАБАЧНИК

ч. 7

Склад Оргкомітету Міжнародної Київської наукової конференції, присвяченої 130-річчю від дня народження М. Грушевського

- Курас І. Ф.** (Київ) — віце-прем'єр міністр уряду України, директор Інституту національних відносин і політології НАН України, академік НАН України (співголова);
- Смолій В. А.** (Київ) — директор Інституту історії України НАН України, академік НАН України (співголова);
- Сохань П. С.** (Київ) — директор Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, член-кореспондент НАН України (співголова);
- Винар Любомир** (Кент, США) — президент Українського історичного товариства, голова Міжнародного академічного комітету для вшанування 130-річчя від дня народження Михайла Грушевського (співголова);